

לפרשת בראשית

בראשית הדרך לאמונה

הרב יחיאל וסרמן

פותחים מחזור חדש של קריאה בפרשיות השבוע. אחד הפסוקים המפורסמים ביותר בהגות האוניברסלית הוא הפסוק הראשון בתורה: "בראשית ברא אלוהים את השמים ואת הארץ". בין שלל המדרשים לפסוק זה נמצא גם מדרש מעניין, שבו מובאת מחלוקת בין בית הלל ובית שמאי. "בית שמאי ובית הלל, בית שמאי אומרים השמים נבראו תחלה ואח"כ נבראת הארץ. ובית הלל אומרים הארץ נבראת תחלה ואח"כ השמים. אלו מביאים טעם לדבריהן ואלו מביאים טעם לדבריהם. בית שמאי אומרים משל למלך שעשה כסא ומשעשאו, עשה איפיפורין (שרפרף), שלו. כך אמר הקב"ה השמים כסאי, והארץ הדום רגלי. ובית הלל אומרים הארץ נבראת תחלה ואח"כ השמים משל למלך שבנה פלטין משבנה את התחתונים אח"כ בנה את העליונים, כך ביום עשות ה' אלוהים ארץ ושמים".

ברבד העליון, המחלוקת בין בית הלל לבית שמאי היא טכנית גרידא, מה קודם למה, בריאת השמים או בריאת הארץ. אך ברבד העמוק יותר אפשר לייחס מחלוקת זו לשאלה מהיכן נובעת אמונת היהודי בבורא העולם. לאדם יש שכל ורגש, השכל הוא בחינת השמים והרגש הבא מהלב הוא בבחינת הארץ. האם האמונה נובעת משמים דהיינו, מהשכל, מההגיון, או שמא, האמונה נובעת מהארץ כלומר מהרגש. האמונה באלוקי ישראל ובתורתו הנצחית, היא מצווה מיוחדת במניין המצוות, חבקוק הנביא ביטא את חשיבות העניין באמרו "וצדיק באמונתו יחיה". בהגדרת האמונה אומר הרמב"ם: "יסוד היסודות ועמוד החוכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שבניהם לא נמצאו אלא מאמתת המצאו"

אברהם אבינו, היהודי הראשון, הניח את אבן היסוד לאמונה פנימית באלוקי ישראל. בן שלוש הכיר אברהם את בוראו ולפי קו זה המשיך את חייו כפי שמעידה התורה "והאמין בה" ויחשבה לו לצדקה". המדרש מתאר את אברהם המגיע לאמונה בצורה ציורית: "אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה. כך לפי שהיה אבינו אברהם אמר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם".

על הדרך לאמונה כותב הרמב"ם: "והיאך הוא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול. כמו שאמר דוד המלך צמאה נפשי לאלוהים אל חי. וכשמחשב בדברים אלו מיד הוא נרתע לאחוריו ויירא ויפחד וידע שהוא". דוד המלך ביטא את האמונה של אברהם אבינו כאמונה הנובעת מתוך הסתכלות והתבוננות ביצירה הנפלאה "השמים מספרים כבוד אל ומעשי ידיו מגיד רקיע". וברוח זו הוא גם מוסיף "דע את אלוקי אביך ועבדהו" דע ידיעה וזהו השכל, הידיעה קודמת – ורק אח"כ העבודה שהיא בלב, האמונה יכולה לנבוע מהשכל בהתבוננות ובראייה ביקום, כדברי הנביא: "שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה" – וזו מביאה את האדם למסקנה, כי יש בורא לעולם, והתבוננות זו מובילה לאהבת ה'. אך יתכן שהאמונה צריכה

לנבוע מאהבת ה', מהרגש, ועל ידי פתוח הרגש והגברת האהבה, אזי האדם יתבונן ויגיע גם להכרה השכלית, כדברי נעים זמירות ישראל **"טעמו וראו כי טוב ה"** קודם הטעם, דהיינו הרגש, ורק אח"כ מגיעה ההבנה ואתה האמונה.

ולמעשה, זוהי מחלוקת בית הלל ובית שמאי. בית שמאי סוברים שהשמים קדמו לארץ, דהיינו על האמונה להתחיל מהשכל וזו צריכה להוביל את הלב הרגש. על האדם להתבונן במעשי הבריאה, **"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא כל אלה"** ועל ידי זה יגיע לאהבת ה'. לעומתם בית הלל סוברים שהארץ קודמת דהיינו הלב, האמונה נובעת מהאהבה ומקיום מצוות, **"טעמו וראו כי טוב ה"** ורק אח"כ יגיע האדם להכרה שכלית. אלו הם דברי שם משמואל: **"דבית שמאי סברי שמים קדמו לארץ היינו שהשכל ינהיג את הלב ומצד ההתבוננות השכל יבוא לאהבה וליראה שהן בלב... ובית הלל שמדתם החסד אמרו ארץ קדמה היינו שהשם יתברך בחסדו הגדול משפיע רוח טהרה בלב איש מישראל עוד טרם יבוא לבחירת השכל"**.

כך או כך, הקב"ה שואל את האדם איכה?, היכן אתה עומד באמונה, לא משנה אם היא נובעת מהרגש, מהלב, האם הארץ קדמה לשמים, או שאמונה התחילה מהשכל, מהשמים, אתה, האדם צריך לשאול את עצמך, היכן אתה עומד ויותר מכך לאיזו דרגה הגעת באמונה.